

behandlingen derimod i overvejende grad på den eksisterende litteratur, og det kan derfor ikke nægtes, at værket udfra en helhedsbetragtning er præget af en vis ensidighed. På den anden side må det retfærdigvis fremhæves, at en behandling af de oversøiske områder på grundlag af en lige så intensiv forskning som den, der er blevet forholdene i London til del, næppe idag ville være enkeltmands værk. Den eksisterende litteratur vedrørende den britiske oversøiske ekspansion i denne periode karakteriseres netop af specialafhandlinger, der enten beskæftiger sig med London eller med et enkelt af de oversøiske områder; på denne baggrund må det, til trods for de anførte indvendinger, understreges, at 'The Founding of the Second British Empire' i sjælden grad formår at opretholde en balance imellem det europæiske og det oversøiske aspekt, omend det første, som nævnt, er ensidigt tilgodeset i forskningsmæssig henseende. Også i sin disposition opretholder forfatteren en rimelig balance imellem de indbyrdes meget forskellige områder, og for deres historie er værket derfor værdifuldt ved at placere det enkelte område i en større sammenhæng. Størst betydning har værket dog i kraft af den kyndige og veldokumenterede skildring af det britiske imperiums administrative centrum. I forvejen er engelsk politik ofte vanskelig tilgængelig for ikke-engelske historikere, og værket yder her et væsentligt bidrag til forståelsen af det komplicerede politiske spil imellem kronen, parlamentet og de stærke oversøiske interessegrupper.

Forfatterens argumentation for periodens betydning for grundlæggelsen af det andet britiske imperium forekommer overbevisende, og hans fremstilling og synspunkter vil givet virke befrugtende på den fremtidige forskning også af de oversøiske områders historie.

OLE FELDBÆK

T. H. BEAGLEHOLE: *Thomas Munro & The Development of Administrative Policy in Madras 1792-1818*. Cambridge University Press, 1966. 183 s. 35 sh.

Madrasguvernøren Thomas Munro hører til det første slægtled af imperiebyggere i Indien. Han var officer i det engelske ostindiske kompagnis hær på et tidspunkt, hvor englænderne endnu havde jævnbyrdige fjender i Sydindien. Efter 12 års militærtjeneste udnævntes Munro i 1792 til assistent hos kaptajn Alexander Read, der skulle varetage civiladministrationen i det nyligt erobrede Baramahal distrikt. Hos Read fik Munro en fortræffelig uddannelse, og det var i disse år, han fik lejlighed til at stifte nært bekendtskab med indisk samfundsstruktur og indiske institutioner. Munro viste hurtigt sine fremragende evner som civil embedsmand, og da den sidste og afgørende kamp mod Mysore-fyrsterne havde fundet sted i 1799, fik han overdraget styret i Kanara provinsen. Halvandet år senere forflyttedes han til The Ceded Districts (Bellary og Cudapah), som englænderne havde frataget Nizamen af Hyderabad. Som øverste distriktsejendomsmand i dette område søgte Munro at finde frem til et både for englændere og indere tilfredsstillende skatteopkrævningssystem. Samtidig nåede han til den overbevisning, at det efter britiske forbilleder nyindførte retssystem var ikke blot utilfredsstillende, men også positivt uretfærdigt overfor

inderne, som havde andre retsbegreber, og hvis egne domstole havde arbejdet efter andre retningslinier end de engelske.

Det skattesystem, som Munro eksperimenterede med, var det såkaldte ryotwarisystem (ryot betyder bonde). Under ryotwarisystemet opkrævedes skatterne af regeringen direkte hos den enkelte bonde. I den version af systemet, som Munro gjorde sig til talsmand for, bestod skatten af en pengeafgift, der var lignet direkte på de dyrkede marker. Et sådant opkrævningssystem forudsatte for at kunne gennemføres tilfredsstillende, dels en forholdsvis veludviklet pengeøkonomi, dels en stor og dygtig stab af skatteembedsmænd. Der var andre skatteopkrævningssystemer i brug i Madrasprovinsen. I store områder blev skatterne inddrevet enten af forpagtere eller godsejere, og regeringen modtog en fast årlig afgift af disse uden ellers at have megen indsigt med, hvormeget der blev indsamlet, og efter hvilke metoder. Andre steder betalte landsbyerne skat under et, og varetog selv fordelingen af skattebyrden. Munro var overbevist om, at hans system var det bedste. Efter de brandskatninger, der havde fundet sted under krigene, var det nødvendigt at tilføre landbruget ny kapital, og dette kunne kun opnås ved et større skattenedslag og indførelsen af ryotwarisystemet, der sikrede, at mellemmændene ikke løb med fortjenesten. Efter at Munro havde gennemført en opmåling og ligning af jorden i The Ceded Districts, begyndte han for alvor at agitere for sit system.

Munros ideer mødte modstand hos mange af hans kolleger i Madrasprovinsen; men han havde indflydelsesrige venner i London, og det var takket være deres bistand, at han i 1814 efter en længere orlov i England sendtes tilbage til Madras som Principal Commissioner for the Revision of the Internal Administration. Som sådan fik han i de efterfølgende år lejlighed til at reformere retssystemet, så dette kom i nærmere overensstemmelse med indisk praksis. Hermed var hans indsats imidlertid ikke slut. Som guvernør i Madras fra 1820 til 1827 fik han mulighed for at overvåge indførelsen af et ryotwariskattesystem i de fleste af provinsens distrikter. Munro var således en af nøglefigurerne ved udformningen af det britiske administrationssystem i Indien. Dertil kom, at han var en charmerende og vennelsel mand, som vandt stor sympati for sig og sine synspunkter overalt, hvor han færdedes. Allerede i sin samtid blev han lidt af et ideal, den nye type koloniembedsmand, der utrætteligt arbejdede for de undervungnes vel og beskyttede de indiske bønder mod godsejere og forpagteres udbytning. Den triste kendsgerning står imidlertid tilbage, at det økonomiske fremskridt, Munro havde håbet på, aldrig satte ind. Tværtimod oplevede Madrasprovinsen nogle vanskelige årtier, hvor der ustandselig klagedes over bøndernes forarmelse. I 1853 så man sig nødsaget til på væsentlige punkter at moderere det af Munro indførte skattesystem. Dette kan nok vække til eftertanke, og man føler stærkt behovet for et mere indgående studium, ikke mindst af skattesystemet og dets virkninger.

Det er med forventning, at man åbner T. H. Beagleholes bog om Thomas Munro. Men forventningerne skuffes. Bogen er temmelig kedsommelig og Munros helteglorie pudses blankere, uden at man egentlig helt kan forstå hvorfor. Beaglehole har valgt at koncentrere sin fremstilling om udformningen af de administrative principper, som Munro gjorde sig til talsmand for. Bogen slutter allerede i 1818, altså inden Munro som guvernør havde fået

lejlighed til at føre skattereformerne ud i livet. Noget forsøg på en vurdering af de økonomiske virkninger af ryotwariskattesystemet bliver der således ikke tale om. Beaglehole har skrevet sin bog efter en systematisk gennemgang af Munros officielle breve og rapporter op til 1818. Den vægtigste indvending imod Beaglehole er, så vidt jeg kan bedømme, at han på intet tidspunkt viser sig i stand til at hæve sig op over det stof, han behandler, og nå frem til en selvstændig vurdering. Han følger Munro fra distrikt til distrikt uden at redegøre for den vekslende økonomiske og sociale struktur, med mindre denne er beskrevet af Munro selv. Man kan læse Beagleholes bog uden at have den ringeste anelse om det vidt differentierede økonomiske liv, der udspillede sig i Madrasprovinserne. Landet er gennemgående meget frugtbart, men fuldstændig afhængigt af mulighederne for kunstig vanding, der bringer udbyttet op på i hvert fald det firedobbelte. Den afgørende skillelinie går således mellem det land, som er under »wet cultivation«, d.v.s. kunstig vanding, og det som er under »dry cultivation«, d.v.s. det som må nøjes med den almindelige regn. Denne skillelinie er afgørende, ikke blot for dyrkningsmetoderne, men også for den sociale struktur i landsbyerne, eftersom det oftest var lykkedes de højere kaster at bemægtige sig jorden i de overrislede områder. Landsbysamfundet her var opbygget og fungerede efter andre retningslinier end dem, som Munro var bekendt med fra Baramahal og The Ceded Districts, der begge var under »dry cultivation«, og hvor samfundsstrukturen som følge heraf var forholdsvis enkel. Det er umuligt at forstå diskussionen om skattesystemerne i Madras, med mindre man holder sig disse forhold klart for øje. Oppositionen mod ryotwarisystemet var således ikke blot og bar forstokkethed hos Munros samtidige. Mange af disse havde simpelt hen andre praktiske erfaringer end Munro. Beaglehole har ikke set det som sin opgave at fordele sol og vind lige imellem Munro og hans modstandere, men følger sin helt gennem tykt og tyndt.

Er det så til gengæld lykkedes Beaglehole at løse den meget begrænsede opgave, som han har stillet sig selv: nemlig at skildre de administrative principers genesis? Også her forekommer det mig, at Beaglehole er kommet til kort. Han har ikke trukket nogen linie op, der klart viser udviklingen af ryotwarisystemet fra 1792 til 1818. Man får nærmest indtryk af, at det var Alexander Read, der eksperimenterede sig frem til det første ryotwarisystem, som Munro derefter forbedrede. Samtidig hævder Munro flere steder, at dette system var særlig akseptabelt for de indfødte, fordi det lå så tæt op ad det, de tidligere havde været vant til. Hvis Beaglehole havde gjort sig den ulejlighed at læse Francis Buchanans bog »A Journey from Madras through the Countries of Mysore, Canara, and Malabar« (London, 1807) ville han have set, at adskillige former for ryotwari var i brug i Mysore, og det ville have været naturligt, om han havde forsøgt at redegøre for slægtskabet mellem disse og Munros system. Den samme kritik kan rejses mod behandlingen af de andre reformer, som Beaglehole gennemgår. Der er ikke gjort noget forsøg på at skildre Munros forbilleder og derefter vurdere hans indsats.

Konklusionen, der udgør et selvstændigt kapitel, bygger ikke på en analyse af det stof forfatteren har fremdraget i bogens øvrige kapitler, men forsøger at give et bredere billede af Thomas Munros personlighed. Hovedsynspunkterne har forfatteren her hentet hos Cambridgehistorikeren Eric Stokes i dennes bog

»The English Utilitarians and India«, hvor Munro og nogle af hans samtidige skildres som grundlæggerne af en patriarkalsk tradition i indisk administration og politik. Beagleholes forståelse af tiden og dens åndsstrømninger står ikke på højde med Stokes', og det kan anbefales enhver, der ønsker at danne sig et indtryk af Munro, at læse første afsnit af Eric Stokes' bog i stedet for Beagleholes konklusion. Den her anmeldte bog har således kun interesse for specialisten.

BENEDICTE HJEJLE

B. W. CLAPP: John Owens. Manchester Merchant. Manchester University Press, 1965. viii + 193 s. Ill. 37 sh. 6 d.

Under anden verdenskrig fandt man paa loftet af Manchesteruniversitetets hovedbygning en række protokoller og pakker, som viste sig at indeholde Manchesterfirmaet Owen Owens & Son's forretningsarkiv for aarene 1806-46. John Owens, firmaets sidste indehaver, testamenterede kort før sin død i 1846 sin formue paa knap 100 000 £ til grundlæggelsen af Owens college, begyndelsen til det senere University of Manchester. Paa grundlag af dette materiale har forfatteren skrevet den foreliggende monografi over firmaets historie.

Forretningsarkiver kan udgøre et vigtigt supplement til udforskningen af den almene økonomiske historie. Ved studiet af Englands samlede økonomiske udvikling i denne periode konstaterer man vækst i produktion og udenrigshandel sammenfaldende med betydelige prisfald paa de omraader, der i kraft af industrialiseringen gennemgik den hastige vækst. Skal man have fat paa bestemmende faktorer i denne proces, maa man videre med detailstudier af enkelte regionale omraaders, enkelte branchers og enkelte firmaers og virksomheders udvikling.

Hvad giver os i denne sammenhæng fremlæggelsen af firmaet Owen Owens & Son's arkiv?

Firmaet startedes i det smaa af Owen Owens som fabriksvirksomhed. Det producerede hattebaand og hattebesætning, paraplyer og paraplymaterialer samt efterhaanden flere og flere tekstilvarer. Dets forhold som fabriksvirksomhed er forholdsmæssigt daarligst belyst. Det har været en lille virksomhed med faa arbejdere i firmaets egen fabrik, men hertil var knyttet fabrikation for firmaets regning rundt omkring hos lokale vævere i hjemmene. Endnu i perioden 1806-22 spillede fabrikationsvirksomheden en betydelig rolle i firmaets økonomi, men ledsagedes stadig mere af salgsvirksomhed inden for tekstilbranchen. Udbyttet ved produktionen har været tilstrækkelig stort til, at firmaet forsøgsvis fra 1807 og regelmæssigt efter 1815 har magtet at gaa ind i den stærkt kapitalkrævende handel paa oversøiske omraader. I perioden fra 1819 til 1836 steg den aarlige investering i udenrigshandelen fra 14400 £ til 44000 £, og det er især former og vilkaar for eksport af tekstilvarer paa denne tid, som firmaets arkiv kan belyse.

Firmaets eksport naaede paa intet tidspunkt ud over $\frac{1}{10}$ af 1% af Storbritanniens eksport af tekstilvarer, men, som forfatteren rigtigt fastslaar, alle firmaer store som smaa arbejder under former og forhold som har været fælles for uden-